

NORGES HØYESTERETT

Den 29. mars 2007 avsa Høyesterett dom i

HR-2007-00620-A, (sak nr. 2006/1949), straffesak, anke,

Den offentlige påtalemyndighet

(statsadvokat Geir Evanger)

mot

A

(advokat John Christian Elden)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Gussgard**: Saken gjelder reaksjonsfastsettelse for et drapsforsøk, legemsfornærmelser, trusler og andre lovovertridelser. Spørsmålet er om det skal idømmes forvaring.
- (2) Nedre Romerike tingrett avsa dom 9. juni 2006, der punkt I, som gjelder A, lyder:

”A, født 00.00.1983, dømmes for overtredelse av straffeloven § 233, jf § 49; straffeloven § 228 første ledd, jf § 232; straffeloven § 228 første ledd; 5 tilfelle av straffeloven § 128; 3 tilfelle av straffeloven § 326 nr 2; 5 tilfelle av straffeloven § 227 første straffalternativ; straffeloven § 162 første ledd; 3 tilfelle av legemiddeloven § 31 andre ledd, jf § 24 første ledd; straffeloven § 260 første ledd, jf tredje ledd; veitrafikkloven § 31 første ledd, jf § 22 første ledd; veitrafikkloven § 31 første ledd, jf § 24 første ledd første pkt; politiloven § 30 nr 1, jf § 5 og løsgjengerloven § 17, alt sammenholdt med straffeloven §§ 62 og 63 til forvaring med en tidsramme på 7 – syv – år og minstetid på 4 – fire – år. Til fradrag i tidsrammen og minstetiden går 247 – tohundreogsyvogførti – dager for utholdt varetekt.”
- (3) I punktene II og III ble A dømt til å betale oppreisning til B med kr 80 000 og erstatning med kr 9 476.
- (4) A påanket dommen for så vidt gjaldt bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet for drapsforsøket, straffeloven § 233 jf. § 49. Han anket også over reaksjonsfastsettelsen. Eidsivating lagmannsrett avsa dom 27. november 2006 med denne domsslutning:

”I A, født 26. desember 1983, dømmes for overtredelse av straffeloven § 233, jf § 49, og de forhold som er rettskraftig avgjort ved tingrettens dom, til fengsel i 5 – fem – år. Til fradrag i straffen går 418 – firehundreogatten – dager for utholdt varetekt.

II A, født 00.00.1983, dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisning med kr 80.000 – kroneråttitusen – til B.

III A, født 00.00.1983, dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale erstatning til B med kr 9 776,- -kronernitusensyvhundreogsyttiseks.”

- (5) Påtalemyndigheten har anket til Høyesterett over reaksjonsfastsettelsen. Det anføres at A burde vært dømt til forvaring.
- (6) *Jeg er kommet til at anken må tas til følge.*
- (7) Det groveste forholdet A er dømt for, er drapsforsøket. Hendelsen, slik forholdet er beskrevet i lagmannsrettens straffutmålingspremisser, fant sted 8. oktober 2005 i nærheten av Fagerborg hotell i Lillestrøm. A hadde vært på vorspiel sammen med flere andre. Han drakk alkohol og hadde i løpet av dagen inntatt hasj, kokain, amfetamin og rohypnol. Rundt midnatt dro de til Fagerborg hotell. Med unntak for en person ble de stående utenfor fordi jentene var for unge til å slippe inn. Jeg innskyter her at i følge lagmannsrettens dom hadde A forklart at han hadde fått en ”blackout”, og at han ikke husket noe av det som skjedde.
- (8) B var på hotellet. Litt før vennegjengen ankom, hadde en av vaktene, som syntes B hadde fått nok alkohol, bedt ham ”ta seg en luftetur”. Han traff på vennegjengen, og i lagmannsrettens dom heter det om det som deretter skjedde:

”Idet B passerte dem, mente en av jentene at han skal ha kastet ”et ekkelt blikk” på henne og hun kom med en bemerkning om at han var ”en gammel gris”. B viste da ”fingeren” bak jentenes rygg. Dette oppfattet C og han tok kontakt med B for å snakke ham ”til rette”. På det tidspunkt var D og A kommet til.

D angrep B slik at han falt i bakken. Da meldte også A seg på. De slo og sparket B mens han lå nede. Detaljene i det videre hendelsesforløpet er noe usikkert, men B klarte å reise seg og på et eller annet tidspunkt tok A frem en kniv som han brukte mot B slik som beskrevet i tiltalebeslutningen. B ble påført et ca 3 cm dypt stikk på høyre kinn, et ca 2 cm dypt stikk på venstre side av haken, og et ca 10 cm dypt stikk på venstre forside av brystet, et ca 5 cm dypt stikk på høyre side av halsen og et ca 10 cm stikk midt på høyre side av halsen.”
- (9) B fikk raskt legehjelp, ble kjørt til sykehus og operert ved fremkomsten. Knivstikkene var svært alvorlige.
- (10) Av de øvrige forhold som A ble dømt for i tingretten, nevner jeg domfellelsen etter straffeloven § 228 første ledd jf. § 232, som gjaldt at han 12. september 2004 uprovosert hadde slått en mann i tinningen med en flaske, og overtredelsen av § 228 første ledd, som gjaldt et hardt slag med knyttet hånd under øyet til en politimann. De truslene han er dømt for, er fremsatt overfor politibetjenter og er svært grove.
- (11) A er tidligere dømt for vold. Ved Oslo byretts dom 9. mars 2001 ble han dømt til fengsel i syv måneder, hvorav 120 dager ble gjort betinget med en prøvetid på to år og på vilkår om tilsyn i hele prøvetiden. Dommen gjaldt blant annet to overtredelser av straffeloven § 229 første straffalternativ jf. § 232. Han hadde 14. oktober 2000, da han var 16 år

gammel, stukket to menn med en brødkniv. De to mennene hadde oppsøkt en bolig der A var på besøk. Han gikk ut til dem og tok med en brødkniv fordi han var sikker på at det ville bli bråk. Det oppsto da en krangel. Tingretten skriver at den ikke kan se bort fra at krangelen hadde sammenheng med at de to ville vite hvorfor A hadde ”tystet”. I dommen vises det til en legeerklæring, der det fremgår at den ene av de fornærmede var ”knivstukket mot venstre del av brystet, oppad baktil. Han hadde et 4-5 cm bredt sår, langs ytterenden av skulderbladet”. Den andre fikk et ”0,5 cm langt overfladisk kutt i huden og et 1 cm langt snitt i brystet”. A ble også dømt for å ha slått en mann gjentatte ganger i hodet med et balltre i forbindelse med en krangel 26. desember 2000.

- (12) Ved Oslo tingretts dom 15. november 2004 ble han også dømt for vold – straffeloven § 228 første ledd jf. § 232. Den 4. oktober 2003 hadde han rispet en mann med kniv på halsen og slått og sparket ham i hodet og på overkroppen. Ved fastsettelsen av straffen til 30 timers samfunnsstraff, subsidiært fengsel i 30 dager, la retten vekt på hans alder – han var 19, snart 20 år – og på hans uforbeholdne tilståelse. Retten tilføyde at forholdet var begått i en opphetet situasjon hvor siktede hadde følt seg truet.

- (13) I forbindelse med den foreliggende sak ble det foretatt en rettspsykiatrisk undersøkelse av A, avgitt 15. februar 2006, jf. straffeloven § 39d annet ledd. I erklæringen fra professor dr. med. Berthold Grünfeld og spesialist i psykiatri Bjørn Gunby heter det blant annet:

”Obs. har fra tidlig alder frembudt alvorlige atferds- og tilpasningsproblemer. Det startet allerede i førskolealderen og fortsatte så vel i barne- som ungdomsskolen. Han skal ha vært et urolig barn, beskrevet som høyt og lavt, rastløs, med konsentrasjons- og lærevansker i grunnskolen, slik at han fikk ekstraundervisning. Hans atferd var såpass avvikende at skolepsykolog var inne i bildet, uten at det kom noe ut av det.

Det har vært tale om at obs. kanskje led av tilstanden ADHD, men han er ikke blitt utredet for dette og heller ikke fått behandling for tilstanden.

Forsøk på v.g. yrkesfaglig skolegang retning var mislykket. Han har hatt to jobber av en viss varighet, siste gang i 2004. Til sammen har det dreid seg om ca. 1 ½ års arbeidsinnsats.

Det som i høy grad har bidratt til å vanskeliggjøre obs. tilpasning er et omfattende misbruk av rus- og vanedannende stoffer, legale så vel som illegale. Han har brukt og eksperimentert med hele porteføljen av tilgjengelige narkotika unntatt heroin. Han skal leilighetsvis ha hatt episoder med blackout og ved blandingsmisbruk har han kunnet være voldelig. Han er således tidligere domfelt for knivstikking, vold og voldstrusler.

De sakkyndige anser at obs. sviktende sosiale, personlige og yrkesmessige tilpasning er såpass massiv og vedvarende at det er diagnostisk rimelig å oppfatte ham som lidende av en personlighetsforstyrrelse av blandet type, særlig med trekk av dyssosial personlighetsforstyrrelse.

Primært har obs. en psykisk lidelse og atferdsforstyrrelse som skyldes bruk av psykoaktive stoffer. Det er tale om skadelig bruk av multiple stoffer eller andre psykoaktive stoffer.”

- (14) Etter straffeloven § 39c kan forvaring idømmes når en tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet, forutsatt at nærmere angitte vilkår er oppfylt. Om forståelsen av vilkårene i § 39c nr. 1 viser jeg som eksempler til Høyesteretts dom avsagt 12. februar 2007, HR-2007-00297-A, og til Rt. 2005 sidene 301 og 1442.

- (15) I vår sak er vilkårene i § 39c nr. 1 de aktuelle. Drapsforsøket tilfredstiller klart kravet til ”alvorlig voldsforbrytelse”. Det andre vilkåret er en nærliggende fare for gjentakelse av en alvorlig forbrytelse av nærmere angitt karakter. Gjentakelsesfaren skal vurderes ut fra situasjonen på domstidspunktet. Det må foreligge en reell og kvalifisert fare for tilbakefall, jf. Rt. 2004 side 1518. Også dette vilkåret må anses oppfylt, noe forsvareren heller ikke har bestridt. Jeg viser til de voldsforbrytelsene som A tidligere er dømt for, alvoret i drapsforsøket og uttalelsene fra de rettsmedisinske sakkyndige om psykiske lidelser og atferdsforstyrrelser, som skyldes et vedvarende stoffmisbruk. A har selv forklart at han har ruset seg fra 13-års alder.
- (16) Spørsmålet er da om grunnvilkåret i § 39c – at en tidsbegrenset straff ikke kan anses tilstrekkelig til å verne samfunnet – er oppfylt. I vår sak gjelder det vern overfor en mann som flere ganger og uprovosert har skadet andre med kniv. Når det gjelder gjentakelsesfare i relasjon til grunnvilkåret, er det situasjonen ved løslatelse etter soning av ordinær fengselsstraff som skal vurderes.
- (17) Lagmannsretten la til grunn at de særskilte vilkår i § 39c nr. 1 var oppfylt. Men retten kom til at hensynet til vern av samfunnet var tilfredsstilt ved at det ble utmålt en tidsbegrenset fengselsstraff på fem år, uten at denne straffen alene ble ansett tilstrekkelig til å verne samfunnet. Ved den konkrete vurderingen ble det blant annet lagt vekt på domfeltes alder. Han var 21 år og 10 måneder da drapsforsøket ble begått, og 16 år og 10 måneder da han 14. oktober 2000 knivstakk to menn. Lagmannsretten skriver videre:
- ”Slik lagmannsretten ser det, vil det beste samfunnsvernet åpenbart være å få rehabilitert ham. Den sakkyndige, overlege Gunby, har forklart at A har et klart forbedringspotensiale fordi han har selvinnsikt og er motivert for hjelp. Det samme er uttrykt av Unni Grønås ved Psykiatrisk Ungdomsteam som behandlet A før pågripelsen, bl.a. i forbindelse med at han søkte om å komme inn på behandlingssenteret Manifest våren/sommeren 2005. Med et stramt opplegg mente hun at A hadde gode utsikter. ...**
- Etter lagmannsrettens syn vil tidsbestemt straff danne et bedre grunnlag for den behandling A må gjennomgå. For å idømme tidsbestemt straff i stedet for forvaring, må det fremstå som realistisk at A vil nyttiggjøre seg det behandlingsopplegg som finnes i fengslet. Lagmannsretten viser til at A under ankeforhandlingen fremsto som svært motivert for dette. Han har innsett at han ikke greier å løse sitt rusproblem uten langvarig hjelp. I den forbindelse vises det også til at han på eget initiativ søkte plass på behandlingsinstitusjon våren/sommeren 2005, før pågripelsen. Under varetektsoppholdet har han også søkt plass ved ”Stifinner’n”, et behandlingsopplegg i regi av Oslo kretsfengsel for innsatte med rusproblemer. Han har fått avslag begrunnet i at han satt varetektsfengslet med en forvaringsdom i utsikt. Han har således i gjerning vist vilje til å komme under behandling. Den behandling han tidligere har fått for sine psykiske lidelser har ikke vært tilstrekkelig. Lagmannsretten legger også noe vekt på at A har vist at han fungerer i perioder med faste rammer. Han fungerte meget godt under en periode da han hadde arbeid på AGA, sammen med sin storebror, noe attesten fra arbeidsgiver klart viser. Han har forklart at han i denne perioden også var tilnærmet rusfri. Men da broren måtte inn til soning, fikk A slike problemer at han sluttet.”**
- (18) Det lagmannsretten først og fremst har basert seg på, er at domfelte har et forbedringspotensial, at han har selvinnsikt, og at han er motivert for behandling. Også jeg legger dette til grunn. Men etter min vurdering gir en tidsbestemt fengselsstraff ikke tilstrekkelig vern for samfunnet. Når det som her gjelder farlig og gjentatt uprovosert vold med kniv mot bryst og hals, begått av en langvarig rusmisbruker, og der gjentakelsesfaren i dag er åpenbar, må det etter min mening kreves klarere holdepunkter enn i vår sak for at

en tidsbestemt fengselsstraff av den lengden det her er tale om, kan anses å gi tilstrekkelig samfunnsvern. Slike holdepunkter kan jeg ikke se at vi har.

- (19) For vurderingen av forbedringspotensialet har det betydning at han er relativt ung. Men domfelte har misbrukt narkotiske stoffer fra han var 13 år gammel, og noen form for rehabilitering foreligger ikke, bare et ønske om å komme ut av misbrukssituasjonen. Etter min mening hefter det betydelig tvil ved om hans selvinnsikt og motivasjon stikker så dypt at en kan legge til grunn at den vil vedvare, og at han vil klare å underkaste seg et behandlingsopplegg over så lang tid som også han selv anser nødvendig. Han har ikke bare rusproblemer, men også en personlighetsforstyrrelse som viser seg i alvorlige atferds- og tilpasningsproblemer. Det kreves en stor innsats dersom han skal klare å komme over i et annet spor. For mange narkomane lykkes dette ikke, selv om de går inn i et behandlingsopplegg med et alvorlig ønske om en annen tilværelse enn den rusavhengighet fører med seg.
- (20) Forsvareren har fokusert på at en tidsubestemt straff ofte virker negativt i relasjon til rehabilitering. Hvis det er slik, gjelder det kanskje særlig der det er nødvendig med svært lange lengstestraffer. Med en minstestraft på tre år og seks måneder og en lengstestraft på fem år, som jeg finner riktig, burde ikke forskjellen mellom forvaring og en tidsbestemt straff bli så stor, dersom domfeltes motivasjon er så sterk som en kan håpe på. Det er opplyst at forvaringsdømte og andre vurderes på like linje når det gjelder opphold i "Stifinner'n". Det er altså ikke noe i veien for at han vil kunne få hjelp der selv om han idømmes forvaring.
- (21) Jeg er blitt stående ved at domfelte må dømmes til forvaring, fastsatt slik at tidsrammen settes til fem år og minstestraften til tre år og seks måneder.
- (22) Domfelte har sittet i varetekt i 546 dager. Det er opplyst at han stort sett har sittet på cella. Jeg anser det svært uheldig at han ikke i større grad har kunnet inkluderes i det vanlige fengselsregime.
- (23) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres denne endring:

Straffen settes til forvaring etter straffeloven § 39c med en tidsramme på 5 – fem – år og en minstetid på 3 – tre – år og 6 – seks – måneder.

I tidsrammen og i minstetiden fragår 546 – femhundreogførtiseks – dager for varetektsfengsel.

- (24) Dommer **Stabel:** Jeg har vært noe i tvil, men er som lagmannsretten kommet til at en tidsbestemt straff på fengsel i fem år kan anses tilstrekkelig til å verne samfunnet.
- (25) A har fra tidlig barndom hatt atferds- og tilpasningsproblemer som tyder på en personlighetsforstyrrelse, eventuelt ADHD. Fra 13-års alder har han misbrukt alkohol og narkotiske stoffer. På tross av morens og egne henvendelser til hjelpeapparatet, den

alvorlige voldshandlingen han ble dømt for allerede som 16 åring, og de etterfølgende lovbruddene, har hans psykiske helseproblemer aldri blitt utredet, og han har heller ikke blitt behandlet for dette eller for sin rusavhengighet.

- (26) Da drapsforsøket ble begått, var A 21 år, det vil si i en alder da det fremdeles er grunn til optimisme når det gjelder behandlingsutsiktene, i første rekke avhengig av graden av behandlingsmotivasjon. Jeg må legge til grunn at A har hatt og har vilje til å ta fatt i sine problemer. I 2005 oppsøkte han Psykiatrisk Ungdomsteam Alna og fikk kontakt med psykolog Unni Grønås. Med hennes bistand søkte og fikk han plass på behandlingssenteret Manifest. Det var imidlertid flere måneders ventetid, og i mellomtiden ble altså drapsforsøket begått. Under lagmannsrettssaken forklarte Grønås at A har et klart forbedringspotensiale fordi han har selvinnsikt og er motivert for hjelp. Hun ga uttrykk for at under et stramt opplegg var hans utsikter gode. Overlege Bjørn Gunby, som var rettsoppnevnt sakkyndig for lagmannsretten, ga uttrykk for det samme.
- (27) Også etter at han ble varetektsfengslet har A prøvd å få hjelp. Han søkte allerede i oktober 2005 om plass ved Stifinner'n, et behandlingsopplegg ved Oslo kretsfengsel for innsatte med rusproblemer. Dette ble imidlertid avslått fordi han satt varetektsfengslet med en forvaringsdom i utsikt. Etter lagmannsrettens dom søkte han om overføring til foregrepet soning med sikte på å kunne få plass på Stifinner'n, og understreket igjen sitt store behov for hjelp. Også dette ble avslått, og han har nå på sittet i varetekt i ca. halvannet år uten noen som helst form for hjelpetiltak.
- (28) I fengsel er det innenfor rammen av straffegjennomføringsloven mulig å iverksette ulike behandlingstiltak mot rusavhengighet og psykiske lidelser. Virkningen av disse tiltakene beror imidlertid i stor utstrekning på domfeltes motivasjon. Jo større motivasjonen er, jo bedre kan utsiktene sies å være. På bakgrunn av det jeg ovenfor har trukket frem, er det ikke tvilsomt at domfelte er klar over at han har stort behov og er sterkt motivert for behandling. As utsikter må sies å være positive.
- (29) Etter lagmannsrettens oppfatning vil en tidsbestemt fengselsstraff danne det beste grunnlag for den behandling A må gjennomgå. Det som har voldt meg en viss tvil i forhold til samfunnsvernet, er at A sannsynligvis vil trenge behandling utover tidsrammen i en tidsbestemt straff på fem år. Når jeg likevel finner å ville slutte meg til lagmannsretten, er det fordi As sterke motivasjon i hvertfall tilsier at det kan oppnås svært mye fram til han løslates, og at risikoen derfor vil være redusert til et akseptabelt nivå. Dessuten kan jeg i vurderingen vanskelig se bort fra at en tidsubestemt straff i sin alminnelighet kan virke demotiverende på den domfelte og vanskeliggjøre rehabiliteringen.
- (30) Kst. dommer **Sverdrup**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Gussgard.
- (31) Dommer **Øie**: Likeså.
- (32) Dommer **Lund**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med annenvoterende, dommer Stabel.
- (33) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres denne endring:

Straffen settes til forvaring etter straffeloven § 39c med en tidsramme på 5 – fem – år og en minstetid på 3 – tre – år og 6 – seks – måneder.

I tidsrammen og i minstetiden fragår 546 – femhundreogførtiseks – dager for varetektsfengsel.

Riktig utskrift bekreftes: